

Angående rapporten Kvaliteten på tolkning i domstolar m.m.

Domstolsverkets rapportserie 2010:4

Sammanfattning

Språkservice har med stort intresse tagit del av rapporten som Domstolsverket, på uppdrag av regeringen, tagit fram för att belysa hur tolksituationen ser ut för domstolar. Syftet med rapporten har varit att undersöka utsträckningen av användningen av rättstolkar och auktoriserade tolkar i domstolar, samt i vilken utsträckning de tolkar som används för tolkningar i domstolarna upplevs som kvalificerade.

Språkservice är en av landets största privatägda tolkförmedlingar specialiserad på förmedling av språktolktjänster till offentlig sektor i Sverige. Företaget har varit verksamt sedan 1995 och har idag en rikstäckande verksamhet med avtal med flertalet kommuner, landsting och myndigheter. Sedan 2008 har vi, via vårt avtal med Rikspolisstyrelsen varit första leverantör av tolktjänster till svenska myndigheter och verk i större delen av landet. Vi har därmed daglig kontakt med flertalet domstolar och arbetar med tillsättningen av tolk till deras uppdrag.

Avtalet ger domstolarna rätt att avropa tolk enligt avtalsvillkoren, men domstolar är inte tvingade till att lägga sina beställningar inom ramen för detta avtal. Vi vet att en mängd tolkbeställningar hanteras av domstolarna själva med direktkontakt mellan tolk och domstol. Hur stor del av tolkuppdragen som ligger utanför avtalet verkar det inte finnas siffror på. Den enda uppgiften som vi fått från Domstolsverket är uppgiften om att det under 2009 anlätades 15 147 tolkar vid olika tillfällen. Språkservice ser en stark ökning av efterfrågan på våra tjänster hos bl.a. Domstolsverket.

Under 2010 förmedlade Språkservice 17 671 tolkuppdrag till domstolar i Sverige. Av dessa var 7 390 uppdrag (41,82%) utförda av Rättstolkar, 5 507 (31,16%) utförda av auktoriserade tolkar. 4 774 (27,02%) uppdrag utfördes av tolkar med annan kompetensnivå, sk. Övrig tolk. Märk väl att kategorin övrig tolk innefattar både de sk. TÖI-tolkarna och tolkar från det gamla utbildningssystemet.

Av rapporten framkommer att av totalt 80 domstolar har 65 besvarat enkäten, vilket innebär att 15 domstolar valt att inte besvara den. Detta är en relativt stort andel, vilket både kan tolkas som att de inte upplever situationen som problematisk eller att intresse saknas i denna fråga.

Avtalet med Rikspolisstyrelsen förpliktar oss som förmedling att alltid i första hand tillsätta uppdraget med högst kompetens vilket för domstolarna betyder i första hand Auktoriserad

tolk med speciell kompetens som rättstolk (RT), i andra hand auktoriserad tolk (AT). Alldeles oavsett kundens krav på kompetens är det denna rangordning vi efterlever. Vårt att notera är att det mycket sällan förekommer krav eller ens önskemål från beställarens sida om RT eller AT.

Precis som framkommer i rapporten är andelen AT och RT begränsande såväl i antal, som i språk och geografisk spridning. Detta betyder att befintliga tolkresurser inte är tillräckliga för att kunna tillsätta alla domstolars uppdrag med RT och AT. Det råder stor konkurrens om dessa tolkar som även anlitas för uppdrag inom övrigt rättsväsende, som polis och migrationsverk t.ex. som för övrigt också lyder under samma avtal. Tyvärr ligger det utanför vår möjlighet att påverka tillgången till RT/AT eftersom TÖI och Kammarkollegiet är de instanser som ansvarar för utbildning och kvalitetssäkring av tolkar.

Det är fullständigt logiskt att RT får högsta betyg av användarna och att AT kommer därefter eftersom dessa båda kategorier ska vara kvalitetssäkrade av Kammarkollegiet och specialtränade för uppdrag av denna sort. För oss är det dock ett mysterium hur användaren kan bedöma kvalitetsskillnader mellan TÖI-tolkarna och övriga icke-auktoriserade tolkar eftersom dessa båda går under kategorin övriga tolkar.

I rapporten uppges att många domstolar har problem med att få kvalificerade tolkar pga. att det inte finns tillräckligt med tolkunderlag, vilket är alldeles riktigt, men också att bristen skulle komma av att vi på förmedlingen inte har tillgänglig kompetens i våra register. När Rikspolisstyrelsen mottog vårt anbud fick de detaljerade listor över tolkunderlaget vi på Språkservice kunde erbjuda i varje upphandlat geografiskt område. Vi tilldelades uppdraget baserat på dessa uppgifter. Språkservice har 142 st. rättstolkar registrerade och aktivt verksamma. Kompetensfördelningen på våra förmedlade uppdrag till domstolar under 2010 på 41,2% RT måste anses vara ett strålande resultat eftersom RT bara finns tillgängliga i 21 språk och vi förmedlar i ca 200 språk.

Enligt Språkservice rutiner skickar vi alltid tolk med högst tillgänglig kompetens. Kompetensnivån framgår av våra bekräftelser till kunden. Godkänner inte beställaren den förmedlade kompetensen är beställaren fri att vända sig till nästa leverantör.

Rapporten förordar att regler för registrering och tillsyn av tolkförmedlingar införs. Detta är mer än välbehövligt i en oerhört oreglerad bransch men detta kommer dock inte att lösa de grundläggande problemen på marknaden (utbildningssystemets stelhet och missanpassning till marknadens behov, Kammarkollegiets långsamma anpassning till samhällets behov).

Registret som Kammarkollegiet för och som även publiceras på nätet omfattar så gott som alla RT och AT. Den handfull av tolkar som har valt att inte ge sitt tillstånd borde rimligtvis inte heller vara aktivt verksamma tolkar.

Del 1 Tolkar

3. Nulägesbeskrivning

Kategorin övriga tolkar består som tidigare påtalats av TÖI-tolkar och tolkar som genomgått den gamla tolkutbildningen. Den gamla tolkbildningen resulterade inte i ett utbildningsbevis, utan kursintyg per genomgången delkurs. Som framgå av rapporten fanns det år 2009 324 personer med ett utbildningsbevis från TÖI. Antalet idag är inte känt eftersom omprovsprocessen för 2010 inte är avslutad i än.

Man brukar räkna med att det finns 5 000 – 6 000 verksamma tolkar i hela landet, varav ca 1 000 är AT/RT/ST, vilket betyder att resterande är sprungna ur det gamla utbildningssystemet. Det nya utbildningssystemet är en välkomnad reform för att verka för en höjd yrkesstatus för tolkarna. Däremot tycker vi att det är förmätet att kasta ut barnet med badvattnet och inte värdesätta tolkarna ur det gamla systemet. Det är ju ändå dessa tolkar som har jobbat de senaste 30 åren och som besitter stora kunskaper och erfarenheter som kommer samhället tillgodo.

Språkservice grundregel för att bli anlitad som tolk är att man har genomgått de fyra grunddelarna i tolkutbildningen och inte har anmärkningar i polisens belastningsregister.

Kammarkollegiet erbjöd förra året auktorisationsmöjlighet i 38 språk. Våra kunder beställer tolk i ca 200 språk och dialekter.

4.1 Användning av AT/RT

Enligt rapporten uppger domstolar att de utgår ifrån att tolkförmedlingen förmedlar kompetenta tolkar, vilket är syftet med vår verksamhet och ramavtalet. Anmärkningsvärt är att ett fåtal domstolar inte anser sig ha behov av RT.

Med nuvarande system och takt på utbildning/ auktorisation kommer det tyvärr alltid att finnas tillfällen då önskad kompetens inte kan tillhandahållas.

Angående kommentarerna som direkt berör vårt företag tycker vi att det är högst anmärkningsvärt att en statlig rapport av detta slag citerar icke namngivna personer för att vidareförmedla hörsägen som t.ex. ”den tolkförmedling som i första hand ska anlitas har sällan AT eftersom tolkarna väljer annan tolkförmedling uppger ett par domstolar”. Det finns en handfull tolkar som har gjort valet att inte åta sig uppdrag hos oss precis som det finns de

tolkar som enbart tar uppdrag från oss. Den stora majoriteten, och då främst AT/RT, väljer att vara fria och ta uppdrag från alla förmedlingar. Hade citatet haft någon sanningshalt hade vi omöjligt kunnat tillsätta våra uppdrag med så hög andel AT/RT som tidigare redovisats här.

När en akut bokning för samma dag inkommer är de flesta tolkarna, framförallt RT/AT, redan schemalagda för andra uppdrag. Vid akuta bokningar som ofta gäller för häktningsförhandlingar, gäller samma tillsättningsprincip som vid planerade tolktillfällen, men av naturliga skäl är tillgången till tolkar för dessa uppdrag mycket begränsad.

5.1 Förbättrade tolkförmedlingar genom eget avtal

I Migrationsverkets upphandling som det refereras till i rapporten (dnr. 22-2009-34362) fick Språkservice 0 i kvalitetspoäng. Här handlar det inte om utdelade kvalitetspoäng enligt fritt tycke, utan om att det i upphandlingen efterfrågades en tydlig tidslinje för kvalitetsarbetet, vilket vi tyckte att vi presenterat, men som uppenbarligen inte motsvarade bedömarens intention med formuleringen i anbudsunderlaget. Här kan tilläggas att i den senaste upphandlingen som Migrationsverket gjort för kontakttolkar blev vi valda till leverantör i alla de områden vi lämnade anbud för.

5.2 Bättre nyttjande av aktuellt ramavtal

Vår bestämda uppfattning är att ett nytt ramavtal upphandlat för domstolsverket inte kommer att öka antalet RT/AT i svenska domstolar. De har redan tillgång till den existerande kompetensen i landet via aktuellt ramavtal. Det som försvårar vårt och domstolarnas arbete är att tillgången till RT/AT vida underskrider efterfrågan. Det hade även varit önskvärt att beställarna hade haft större förståelse för de faktiska omständigheter som råder. Exempelvis utgör de korta bekräftelsetiderna (där tillsatt tolk ska namnges) i ramavtalet ett hinder för effektiv planering av alla tolkars uppdrag. Uppenbarligen är tendensen att dessa tider ska bli ännu snävare (se Migrationsverkets senaste upphandlingar där tillsatt tolk bekräftas inom 2 timmar och där bekräftelsen ska innehålla uppgifter om tolken såsom namn och kompetensnivå). Författaren till rapporten anser att bekräftelsetiderna ska förkortas ytterligare. Vi förstår tanken bakom denna strävan. Dock vill vi understryka riskerna med detta. Planeringsarbetet försvåras, och man riskerar att inte kunna planera uppdragen för RT/AT på det mest effektiva sätt.

För att komma till rätta med problematiken krävs det att både TÖI och Kammarkollegiet får större anslag för att möta behovet av RT/AT på marknaden. Detta ligger helt utanför förmedlingens befogenheter att påverka på egen hand och därför uppmanar vi alla berörda

myndigheter att påtala de brister som finns i utbildnings- och auktorisationsförfarandet till Kammarkollegiet och TÖI.

Syftet med ramavtalet är att beställaren alltid ska veta att den högsta tillgängliga kompetensen förmedlas vid varje uppdrag. På detta sätt kan man säkerställa att tolkleveransen även när beställaren inte är insatt i frågan om olika tolkkompetenser. Detta uppdrag utför vi utifrån givna förutsättningar.

Om avropsordningen i ramavtalet ska fungera förutsätts det att beställaren kan ha framförhållning för sina beställningar så att det i praktiken är möjligt att gå vidare till leverantör två, tre osv. Denna rangordning av leverantörer kräver också att beställaren har kunskaper om vilka kompetenser det finns i de olika språken, eftersom det annars blir slöseri med tid att kontakta varje leverantör för att efterfråga viss kompetens som inte finns i hela landet.

5.4 Förbättrade tolkförmedlingar genom registrering och tillsyn

Författarna av rapporten ser det som önskvärt att införa ett system med registrering av tolkförmedlingar och tillsyn över dessa, i enlighet med de förslag som lades fram av Tolkförmedlingsutredningen (SOU2004:15). Vi välkomnar ett sådant kontrollsystem, dock anser vi att man i så fall måste lägga ribban högre än vad som förslås i utredningen. Alla villkor för att vara verksam dvs. att inte vara i konkurs eller likvidation, eller ha näringsförbud, att ha tolkförteckning, att anlita auktoriserade tolkar i första hand och att uppdragen utförs enligt god tolksed, är redan en förutsättning för att delta i upphandling för offentlig sektor, antingen genom LOU eller i upphandlingen ställda krav.

Det stora problemet inom vår bransch är att tolkarnas arbetsrättsliga situation är mycket osäker, vilket inte underlättar rekrytering av lämpliga aspiranter. Domstolsverket är ett föredömligt exempel på hur en reglerad ersättning främjar tillgång till kompetens genom fastställda arvoden som revideras årligen. Tittar man på hela tolkmarknaden utgör domstolsverkets tolkningar bara en del av alla de tolkningar som dagligen utförs i vårt samhälle. De övriga arvoden är inte fastställda och har vanligtvis inte samma positiva löneutveckling. Tolkutbildningen är ändå utformad så att alla tolkar ska kunna vara verksamma inom alla områden i samhället. Hade det varit möjligt att reglera alla tolkarvoden hade det gynnat både domstolsverket och övriga tolkbehövande på marknaden eftersom tolkyrket då hade blivit mer attraktivt. Vid en reglering av tolkarvoden hade upphandlingen av dessa tjänster inte pressat priserna på bekostnad av arvoden.

5.5 Register över tolkar

Språkservice instämmer i författarnas önskan om ett register över tolkar med utbildningsbevis från TÖIs sammanhållna tolkutbildning. Vi har efterfrågat detta vid ett flertal kontakter med TÖI och fått till svar att det inte är möjligt att utfärda ett sådant. Vår åsikt är att även ett rikstäckande register över alla yrkesverksamma tolkar hade varit önskvärt. Detta hade varit ett bra verktyg för både domstolar och andra beställare för att kunna uppmärksamma TÖI och Kammarkollegiet när behov av ett visst språk som inte finns representerat i förteckningen uppstår. Att införandet av sådan förteckning skulle sporra tolkarna är nog alldeles riktigt, däremot kräver även detta att TÖI ser över sin utbildningsplan och förbereder möjligheten för tolkarna att komplettera sin utbildning.

5.6 Utbildning av tolkar

För övrigt kan konstateras att Språkservice instämmer fullt i rapportens slutsats om att fler AT behöver utbildas för att klara proven som RT.

Värt att notera är att i det nuvarande utbildningssystemet finns knappt utrymme för att utbilda tolkar i sk. udda språk då språkhandledning till dessa inte erbjuds.

Malmö 2011-03-03

För Språkservice Sverige AB,

Pirkko T. Kyllönen, operativ chef och Caroline Düberg Martinsson, marknadsförings- och kvalitetschef